

PHƯƠNG TRÌNH MẶT CẦU

A – KIẾN THỨC CHUNG

I - Định nghĩa mặt cầu:

Tập hợp các điểm trong không gian cách điểm O cố định một khoảng cách R cho trước là mặt cầu tâm O và bán kính R. Kí hiệu $S(O; R)$

Trong không gian với hệ trục Oxyz:

1. Mặt cầu (S) tâm $I(a; b; c)$ bán kính R có phương trình là :

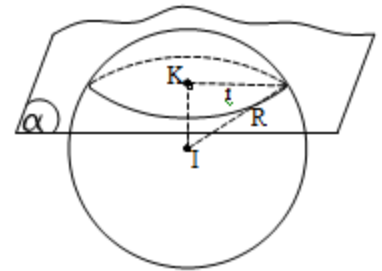
$$(x-a)^2 + (y-b)^2 + (z-c)^2 = R^2.$$

2. Phương trình : $x^2 + y^2 + z^2 + 2ax + 2by + 2cz + d = 0$ với $a^2 + b^2 + c^2 - d > 0$

là phương trình mặt cầu tâm $I(a; b; c)$, bán kính $R = \sqrt{A^2 + B^2 + C^2 - D}$.

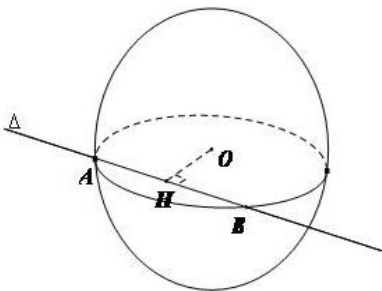
II - Vị trí tương đối của mặt phẳng (α) và mặt cầu (S):

- $d(I, (\alpha)) > R$ khi và chỉ khi (α) không cắt mặt cầu (S).
- $d(I, (\alpha)) = R$ khi và chỉ khi (α) tiếp xúc mặt cầu (S).
- $d(I, (\alpha)) < R$ khi và chỉ khi (α) cắt mặt cầu (S) theo giao tuyến là đường tròn nằm trên mặt phẳng (P) có tâm K và có bán kính $r = \sqrt{R^2 - d^2}$.

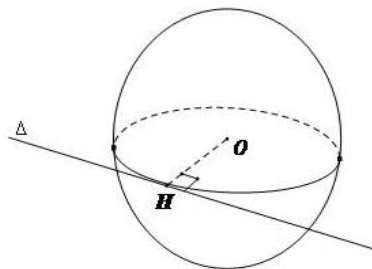

III - Vị trí tương đối giữa mặt cầu và đường thẳng.

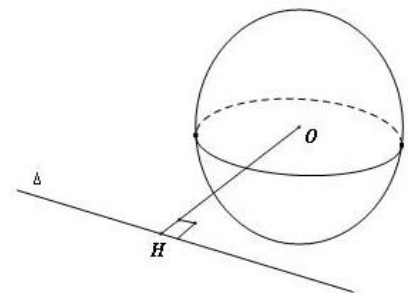
a) Cho mặt cầu $S(O; R)$ và đường thẳng Δ . Gọi H là hình chiếu của O lên Δ và $d = OH$ là khoảng cách từ O đến Δ

(H.3.1)

(H.3.2)

(H.3.3)

- Nếu $d < R$ thì Δ cắt mặt cầu tại 2 điểm phân biệt (H.3.1)
- Nếu $d = R$ thì Δ cắt mặt cầu tại 1 điểm duy nhất (H.3.2)
- Nếu $d > R$ thì Δ không cắt mặt cầu (H.3.3)

C – HƯỚNG DẪN GIẢI

DẠNG 1: TÌM TÂM VÀ BÁN KÍNH, ĐK XÁC ĐỊNH MẶT CẦU

Câu 1: Trong không gian $Oxyz$, cho mặt cầu (S) có tâm $I(2; 1; -1)$ và tiếp xúc với mp(P) có phương trình:

$2x - 2y - z + 3 = 0$ Bán kính của mặt cầu (S) là:

A. $R = \frac{4}{3}$.

B. $R = 2$.

C. $R = \frac{2}{9}$.

D. $R = \frac{2}{3}$.

Hướng dẫn giải

Chọn B

$$R = d(I; (P)) = \frac{|2 \cdot 2 - 2 \cdot 1 - (-1) + 3|}{\sqrt{2^2 + (-2)^2 + (-1)^2}} = 2$$

Câu 2: Trong không gian với hệ trục tọa độ $Oxyz$, mặt cầu $(S): (x+2)^2 + (y-1)^2 + z^2 = 4$ có tâm I và bán kính R lần lượt là

- A. $I(-2;1;0), R=4$.   B. $I(2;-1;0), R=4$.   C. $I(2;-1;0), R=2$.   D. $I(-2;1;0), R=2$

Hướng dẫn giải

Chọn D

Câu 3: Trong không gian với hệ trục tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): (x+1)^2 + (y-3)^2 + (z-2)^2 = 9$. Tọa độ tâm và bán kính của mặt cầu (P) là

- A. $I(1;-3;-2), R=9$ B. $I(-1;3;2), R=3$
C. $I(1;3;2), R=3$ D. $I(-1;3;2), R=9$

Hướng dẫn giải

Chọn B

Câu 4: Cho điểm $A(2;0;0), B(0;2;0), C(0;0;2), D(2;2;2)$. Mặt cầu ngoại tiếp tứ diện $ABCD$ có bán kính là:

- A. $\frac{\sqrt{2}}{3}$.   B. 3   C. $\frac{\sqrt{3}}{2}$.   D. $\sqrt{3}$.

Hướng dẫn giải

Chọn D

Gọi $I(a;b;c)$ là tâm mặt cầu ngoại tiếp tứ diện $ABCD$. Phương trình mặt cầu ngoại tiếp tứ diện $ABCD$ có dạng $(S): x^2 + y^2 + z^2 - 2ax - 2by - 2cz + d = 0, a^2 + b^2 + c^2 - d > 0$.

Vì A, B, C, D nên ta có hệ phương trình

$$\begin{cases} 4 - 4a + d = 0 \\ 4 - 4b + d = 0 \\ 4 - 4c + d = 0 \\ 12 - 4a - 4b - 4c + d = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} d = 4a - 4 \\ a = b = c \\ 12 - 12a + 4a - 4 = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} d = 4a - 4 \\ a = b = c \\ 12 - 12a + 4a - 4 = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} d = 0 \\ a = b = c = 1 \end{cases}$$

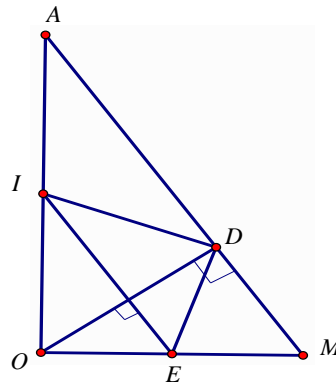
Suy ra $I(1;1;1)$, do đó bán kính mặt cầu là $R = IA = \sqrt{3}$.

Câu 5: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, cho điểm $A(0;0;4)$, điểm M nằm trên mặt phẳng (Oxy) và $M \neq O$. Gọi D là hình chiếu vuông góc của O lên AM và E là trung điểm của OM . Biết đường thẳng DE luôn tiếp xúc với một mặt cầu cố định. Tính bán kính mặt cầu đó.

- A. $R = \sqrt{2}$.   B. $R = 2$.   C. $R = 1$.   D. $R = 4$.

Hướng dẫn giải

Chọn B

Ta có tam giác OAM luôn vuông tại O .

Gọi I là trung điểm của OA (Điểm I cố định)

Ta có tam giác ADO vuông tại D có ID là

đường trung tuyến nên $ID = \frac{1}{2}OA = 2$ (1)

Ta có IE là đường trung bình của tam giác OAM

nên IE song song với AM mà $OD \perp AM \Rightarrow OD \perp IE$

Mặt khác tam giác EOD cân tại E . Từ đó suy ra

IE là đường trung trực của OD

Nên $DOE = ODE; IOD = IDO \Rightarrow IDE = IOE = 90^\circ \Rightarrow ID \perp DE$ (2)

Vậy DE luôn tiếp xúc với mặt cầu tâm I bán kính $R = \frac{OA}{2} = 2$.

- Câu 6:** Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu (S) có phương trình $x^2 + y^2 + z^2 - 2x - 4y - 6z + 5 = 0$. Trong các số dưới đây, số nào là diện tích của mặt cầu (S) ?
- A. 36π .   B. 36 .   C. 12π .   D. 9π .

Hướng dẫn giải

Chọn A

Bán kính $R = 3 \Rightarrow S = 4\pi R^2 = 36\pi$.

- Câu 7:** Trong không gian $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): x^2 + y^2 + z^2 + x - 2y + 1 = 0$. Tâm I và bán kính R của (S) là

- A. $I\left(-\frac{1}{2}; 1; 0\right)$ và $R = \frac{1}{4}$ B. $I\left(\frac{-1}{2}; 1; 0\right)$ và $R = \frac{1}{2}$
- C. $I\left(\frac{1}{2}; -1; 0\right)$ và $R = \frac{1}{\sqrt{2}}$ D. $I\left(\frac{1}{2}; -1; 0\right)$ và $R = \frac{1}{2}$

Hướng dẫn giải

Chọn B

Phương trình mặt cầu (S) có dạng $x^2 + y^2 + z^2 - 2ax - 2by - 2cz + d = 0$ với

$$\begin{cases} -2a = 1 \\ -2b = -2 \\ -2c = 0 \\ d = 1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a = -\frac{1}{2} \\ b = 1 \\ c = 0 \\ d = 1 \end{cases}$$

Do đó (S) có tâm $I\left(\frac{-1}{2}; 1; 0\right)$ và bán kính $R = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2 - d} = \sqrt{\left(\frac{-1}{2}\right)^2 + 1^2 - 1} = \frac{1}{2}$.

Câu 8: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): x^2 + y^2 + z^2 - 2x + 2y - 4z - 2 = 0$. Tính bán kính r của mặt cầu.

- A. $r = \sqrt{2}$.   B. $r = 2\sqrt{2}$.   C. $r = \sqrt{26}$.   D. $r = 4$.

Hướng dẫn giải

Chọn B

Mặt cầu (S) có tâm $I(1; -1; 2)$ và bán kính $r = \sqrt{1^2 + (-1)^2 + 2^2 - (-2)} = 2\sqrt{2}$.

Câu 9: Trong không gian $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): (x-1)^2 + (y+2)^2 + z^2 = 25$. Tìm tọa độ tâm I và bán kính R của mặt cầu (S) .

- A. $I(1; -2; 0), R = 5$ B. $I(-1; 2; 0), R = 25$
C. $I(1; -2; 0), R = 25$ D. $I(-1; 2; 0), R = 5$

Hướng dẫn giải

Chọn A

Mặt cầu (S) có tâm $I(1; -2; 0)$ và bán kính $R = 5$.

Câu 10: Tìm tâm mặt cầu có phương trình $(x-1)^2 + y^2 + (z+2)^2 = 25$.

- A. $I(-1; 0; 2)$.   B. $I(1; 0; -2)$.   C. $I(1; 1; -2)$.   D. $I(1; -2; -2)$.

Hướng dẫn giải

Chọn B

Ta có phương trình mặt cầu (S) tâm $I(a; b; c)$ bán kính R có phương trình là $(x-a)^2 + (y-b)^2 + (z-c)^2 = R^2$.

Do đó từ phương trình $(x-1)^2 + y^2 + (z+2)^2 = 25$ ta có tâm của mặt cầu đã cho là $I(1; 0; -2)$.

Câu 11: Trong không gian với hệ trục $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): x^2 + y^2 + z^2 - 2x + 4y + 4z + 5 = 0$. Tọa độ tâm và bán kính của (S) là

- A. $I(2; 4; 4)$ và $R = 2$.   B. $I(-1; 2; 2)$ và $R = 2$.
C. $I(1; -2; -2)$ và $R = 2$.   D. $I(1; -2; -2)$ và $R = \sqrt{14}$.

Hướng dẫn giải

Chọn C

Phương trình mặt cầu có dạng: $x^2 + y^2 + z^2 - 2ax - 2by - 2cz + d = 0$ ($a^2 + b^2 + c^2 > d$)

$\Rightarrow a = 1, b = -2, c = -2, d = 5$.

Vậy tâm mặt cầu là $I(1; -2; -2)$ và bán kính mặt cầu $R = \sqrt{1 + 4 + 4 - 5} = 2$.

Câu 12: Trong không gian với hệ trục tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): x^2 + (y-1)^2 + (z+2)^2 = 4$. Tọa độ tâm I và bán kính R của mặt cầu (S) là

- A. $I(0; -1; 2), R = 2$.   B. $I(0; 1; -2), R = 4$.
C. $I(0; 1; -2), R = 2$.   D. $I(1; 1; 2), R = 4$.

Hướng dẫn giải

Chọn C

Câu 13: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, tính bán kính R của mặt cầu $(S): x^2 + y^2 + z^2 - 2x - 4y = 0$.

- A. $\sqrt{5}$ B. 5   C. 2   D. $\sqrt{6}$

Hướng dẫn giải

Chọn A

$$\text{Ta có: } \begin{cases} 2a = -2 \\ 2b = -4 \\ 2c = 0 \\ d = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a = -1 \\ b = -2 \\ c = 0 \\ d = 0 \end{cases}.$$

Vậy bán kính mặt cầu (S) là $R = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2 - d} = \sqrt{1 + 4} = \sqrt{5}$.

Câu 14: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$ cho mặt cầu $(S): (x-1)^2 + (y-2)^2 + (z+1)^2 = 16$. Tọa độ tâm I và bán kính R của mặt cầu (S) là

- A. $I(1; 2; -1); R = 16$.
- B. $I(-1; -2; 1); R = 4$.
- C. $I(1; 2; -1); R = 4$.
- D. $I(-1; -2; 1); R = 16$.

Hướng dẫn giải

Chọn C

Mặt cầu $(S): (x-1)^2 + (y-2)^2 + (z+1)^2 = 16$ có tọa độ tâm $I(1; 2; -1)$ và bán kính là $R = 4$

Câu 15: Trong không gian cho $Oxyz$, mặt cầu (S) có phương trình $x^2 + (y-4)^2 + (z-1)^2 = 25$. Tâm mặt cầu (S) là điểm

- A. $I(-4; -1; 25)$.
- B. $I(4; 1; 25)$.
- C. $I(0; 4; 1)$.
- D. $I(0; -4; -1)$

Hướng dẫn giải

Chọn C

Ta có tâm $I(0; 4; 1)$.

Câu 16: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, tìm tọa độ tâm I và bán kính R của mặt cầu $(S): (x-1)^2 + y^2 + (z+1)^2 = 4$.

- A. $I(-1; 0; 1), R = 2$.
- B. $I(1; 0; -1), R = 4$.
- C. $I(1; 0; -1), R = 2$.
- D.

$I(-1; 0; 1), R = 4$.

Hướng dẫn giải

Chọn C

Tọa độ tâm $I(1; 0; -1)$ và bán kính $R = 2$.

Câu 17: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu (S) có phương trình:

$(x-1)^2 + (y+2)^2 + (z-3)^2 = 4$. Tìm tọa độ tâm I và bán kính R của (S) .

- A. $I(1; -2; 3)$ và $R = 4$.
- B. $I(-1; 2; -3)$ và $R = 4$.
- C. $I(1; -2; 3)$ và $R = 2$.
- D. $I(-1; 2; -3)$ và $R = 2$.

Hướng dẫn giải

Chọn C

Câu 18: Trong không gian với hệ tọa độ $Oxyz$, cho mặt cầu $(S): x^2 + y^2 + z^2 - 4x - 4y + 6z - 3 = 0$. Tọa độ tâm I và tính bán kính R của (S) .

- A. $I(-2; -2; 3)$ và $R = 20$.
- B. $I(2; 2; -3)$ và $R = \sqrt{20}$.
- C. $I(4; 4; -6)$ và $R = 71$.
- D. $I(-4; -4; 6)$ và $R = \sqrt{71}$.

Hướng dẫn giải

Chọn B

Tâm I của mặt cầu (S) là $I = (2; 2; -3)$, bán kính là $R = \sqrt{2^2 + 2^2 + (-3)^2 + 3} = \sqrt{20}$.